

ВЛИЈАНИЕ НА ПАНДЕМИЈАТА ОД КОВИД-19 ВРЗ РОДОВО ОДГОВОРНОТО БУЏЕТИРАЊЕ ВО ОПШТИНА АЕРОДРОМ

Публикацијата е изработена од Фајнанс тинк – Институт за економски истражувања и политики, во рамките на проектот на UN Women „Промовирање на родово-одговорни политики и буџети: кон транспарентно, инклузивно и отчетно управување во Република Северна Македонија“, финансиски поддржан од Швајцарија и Шведска.

Мислењата и ставовите изразени во оваа публикација се мислења и ставови на авторите и нужно не ги претставуваат мислењата и ставовите на UN Women, Обединетите нации или на другите придружни организации.

ВЛИЈАНИЕ НА ПАНДЕМИЈАТА ОД КОВИД-19 ВРЗ РОДОВО ОДГОВОРНОТО БУЏЕТИРАЊЕ ВО ОПШТИНА АЕРОДРОМ

Авторки:

Благица Петрески

Finance Think - Институт за економски истражувања и политики

Деспина Туманоска

Finance Think - Институт за економски истражувања и политики

Март, 2022

СОДРЖИНА

1. СОЦИЈАЛНА КАРТА НА ОПШТИНА АЕРОДРОМ	8
1.1. Локација, големина и население	8
1.2. Пазар на труд	8
1.3. Образование	9
1.4. Социјална заштита	10
1.5. Здравство	11
2. МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ	12
3. БУЏЕТ НА ОПШТИНА АЕРОДРОМ ПРЕД КОВИД-19	13
3.1. Структура на приходи	13
3.2. Структура на расходи	13
3.3. Преглед на годишните програми на Општина Аеродром од родова перспектива	14
3.3.1 Активности од годишни програми на Општина Аеродром, директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	14
3.3.2 Активности од годишните програми на Општина Аеродром, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	16
3.3.3 Буџетска структура на активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост	22
4. СОСТОЈБА СО КОВИД-19 НА ЛОКАЛНО НИВО	25
4.1 Движење на вирусот корона	25
4.2 Здравствена заштита на локално ниво	25
4.3 Мерки за спречување на ширењето на вирусот	25
5. БУЏЕТ НА ОПШТИНА АЕРОДРОМ ПО КОВИД-19	26
5.1. Реализација и ребаланс на општински буџет	26
5.2. Реализација на годишните програми што придонесуваат кон родова еднаквост	28
6. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ	32

ЛИСТА НА ТАБЕЛИ

ТАБЕЛА 1.2: Активни претпријатија, по големина	8
ТАБЕЛА 1.3: Активни претпријатија, по сектор	9
ТАБЕЛА 1.4: Запишани ученици/чки во основно образование, по одделенија	9
ТАБЕЛА 1.5: Наставници/чки во основните и во средните училишта, по пол	9
ТАБЕЛА 1.6: Вработени лица во детски градинки, по пол	10
ТАБЕЛА 1.7: Карактеристики на здравствен регион Скопје	11
ТАБЕЛА 3.1: Активности за еднакви можности	15
ТАБЕЛА 3.2: Активности за еднакви можности од предлог-буџетот	15
ТАБЕЛА 3.3: Активности директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	16
ТАБЕЛА 3.4: Активности од програмата за комунални дејности, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	17
ТАБЕЛА 3.5: Активности од програмата за урбанистичко планирање и уредување на просторот, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	18
ТАБЕЛА 3.6: Активности од програмата за заштита на животна средина, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	18
ТАБЕЛА 3.7: Активности од програмата за социјална и детска заштита и за заштита и спасување, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	19
ТАБЕЛА 3.8: Активности од програмата за образование, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	20
ТАБЕЛА 3.9: Активности од програмата за спорт, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	21
ТАБЕЛА 3.10: Активности од програмата за култура, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	21
ТАБЕЛА 5.1: Промени во буџетот на програмите со родова перспектива настанати со ребалансот за 2021 година и реализација во 2020 година; во илјади денари	30

ЛИСТА НА ГРАФИКОНИ

ГРАФИКОН 3.1: Структура на буџетски приходи	13
ГРАФИКОН 3.2: Структура на буџетски расходи	14
ГРАФИКОН 3.3: Структура на програмите на Општина Аеродром од аспект на соодветност на активностите за унапредување на родовата еднаквост	22
ГРАФИКОН 3.4: Издвоени буџетски средства според категоризација на програмите	23
ГРАФИКОН 3.5: Издвоени средства соодветни за унапредување на родовата еднаквост, според програма и категоризација	24
ГРАФИКОН 5.1: Ребаланс на буџетот на Општина Аеродром, преглед на промената на приходи и на расходи	27

1. СОЦИЈАЛНА КАРТА НА ОПШТИНА АЕРОДРОМ

1.1. Локација, големина и население

Општина Аеродром е една од десетте општини во град Скопје и се наоѓа меѓу општините Центар и Гази Баба, со површина од 20 км² и девет населени места. Нема официјални податоци за бројот на жители во општина Аеродром во 2020 година, а според пописот од 2002 година, во општината живеат 72.009 лица, без значителна разлика во половата структура.

1.2. Пазар на труд

Општина Аеродром се наоѓа во Скопскиот регион во земјава, кој се карактеризира со стапка на невработеност од 14,7 проценти, што е за помалку од три процентни поени пониска од националната стапка на невработеност од 17,3 проценти во 2019 година.¹ Скопскиот регион, според висината на стапката на вработеност, која изнесува 45,6 проценти, е петти по ред во земјата и е приближно до националниот просек од 47,3 проценти, додека стапката на активност е 53,7 проценти.² Сепак, не постојат официјални статистички податоци за вработеноста, невработеноста и за активната на населението по општини, па оттука остануваат непознати статистичките податоци за понудата на работна сила во општината. Но, ако се анализираат податоците за стапката на невработеност во Скопскиот регион, заклучокот е дека жените се во понеповолна положба во однос на мажите, со оглед на тоа што нивната стапка на невработеност (16,6 проценти) е повисока од таа кај мажите (13,3 проценти), а и двете стапки се пониски од националниот просек од 17,3 проценти (Државен завод за статистика, 2020 година)³.

Според податоци од Центарот за вработување на град Скопје, заклучно со 31 декември 2020 година во општината се регистрирани 1.651 активен барател на

работа, од кои поголем дел, или 896, се жени, а 755 од барателите се мажи. Дополнително, во општината има 2.218 пасивни баратели на работа, односно лица што се невработени, но не бараат вработување, од кои 58 проценти се жени, што потврдува дека неактивноста е карактеристична за женската работна сила.

Во однос на деловните субјекти што работат на територија на општина Аеродром, во 2020 година има 3.788 активни субјекти, од кои повеќе од 60 проценти се микропретпријатија што вработуваат до 10 лица, а во општината функционираат и повеќе од 50 средни и големи компании (табела 1.2).

ТАБЕЛА 1.2

Активни претпријатија, по големина

Вкупно	Микро	Мали	Средни	Големи
3.788	2.361	1.371	29	27

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Според секторот во кој дејствуваат, најголем дел од активните деловни субјекти работат трговија на големо и на мало, преработувачка индустрија, градежништво, објекти за сместување и транспорт и складирање (табела 1.3). Речиси една половина од активните компании во општината работат во секторите градежништво, трговија, угостителство, транспорт и складирање, што, според ИЛО/ЕБРД (2020)⁴ се оценети како најпогодени од кризата предизвикана од КОВИД-19. Оттука, очекувано е дека овие компании може да се соочат со финансиски проблеми и со неможност за навремена отплата на обврски кон Општина Аеродром по основа на разни даноци и/или такси, што би довело до помал прилив на приходи во општинскиот буџет, наспроти иницијално планираниот износ.

¹Државен завод за статистика на Република Северна Македонија (2020) Регионите во Република Северна Македонија 2020 година

²Ibid

³Ibid

⁴ILO/EBRD (2020) COVID-19 and the world of work: Rapid assessment of the employment impacts and policy responses in North Macedonia. International Labour Organization 2020

ТАБЕЛА 1.3

Активни претпријатија, по сектор

Сектор	Број на активни субјекти
Земјоделство, шумарство, рибарство	31
Рударство	8
Преработувачка индустрија	301
Снабдување со електрична енергија	10
Снабдување со вода	5
Градежништво	247
Трговија на големо и мало	927
Транспорт и складирање	292
Објекти за сместување и храна	166
Информации и комуникации	210
Финансиски дејности и осигурување	28
Дејности во врска со недвижен имот	37
Стручни, научни и технички дејности	583
Административни и помошни услужни дејности	199
Јавна управа и одбрана	9
Образование	104
Здравствена и социјална заштита	158
Уметност, забава и рекреација	118
Други услужни дејности	355

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

1.3. Образование

Образованието во општина Аеродром се изведува во 8 основни и во 3 средни стручни училишта.

Во учебната 2020/2021 година, во основните училишта во Аеродром се запишани 6.878 ученици, 48,8 проценти девојчиња и 51,2 процент момчиња. Во средните училишта, пак, се запишани вкупно 3.162 ученици, од кои 48 проценти се женски, а 52 процента се машки ученици. Од вкупниот број на ученици/чки во основно образование, 47,5 проценти или 3.270 деца се ученици во првите четири одделенија, до 10-годишна возраст (табела 1.4). Тоа укажува на тоа дека приближно толкав број вработени родители добија право на ослободување од работа и работни обврски во периодот 10 март – 8 јули 2020 година, со одлуката на Владата⁵ донесена на 10 март 2020 година во насока на спречување на ширењето на вирусот корона.

Истата учебна година во основно образование во Аеродром се вработени 489 наставници/чки, од кои најголем дел, или 434 се наставнички, а другите 55 се наставници. Во средните училишта во Аеродром, пак, се вработени вкупно 245 наставници/чки, од кои 155 (63 проценти) се жени, а 90 (37 проценти) се мажи.

ТАБЕЛА 1.5

Наставници/чки во основните и во средните училишта, по пол

Вид училиште	Пол	Број на наставници/чки
Редовни основни училишта	жени	434
	мажи	55
Редовни средни училишта	жени	155
	мажи	90

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

ТАБЕЛА 1.4

Запишани ученици/чки во основно образование, по одделенија

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Вкупно	888	794	815	773	802	754	691	700	661
Ученички	414	382	384	392	391	379	347	336	337
Ученици	474	412	431	381	411	375	344	364	324

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

⁵Влада на РСМ (2020) Извадок од нацрт-записник на 15. седница на Влада на Република Северна Македонија одражана на 10 март 2020 година

1.4. Социјална заштита

Социјалната заштита во општина Аеродром се нуди преку следнава мрежа на установи и институции:

- Две детски градинки за згрижување деца на предучилишна возраст, до 6 години

Во општина Аеродром има две јавни установи за згрижување деца на предучилишна возраст, детската градинка „Буба мара“, која располага со шест објекти, и детската градинка „Срничка“, исто така, со шест објекти. Проектираниот капацитет на двете градинки е 1.810 деца⁶, што е 55 проценти од вкупниот број деца на предучилишна возраст. Сепак, во 2017 година

во оваа установа биле згрижени 1.830 деца на возраст до 6 години, што укажува на преоптовареност на оваа јавна установа со што се изложува на ризик квалитетот на нејзиното работење. Дополнително, 150 деца не биле згрижени во детска градинка поради недостиг од слободни места, што, пак, укажува на потреба за проширување на постојниот капацитет и за нови слободни места за згрижување деца.

Во установата има вкупно 335 вработени, од кои 310 се жени, а 25 се мажи, кои, најчесто, се вработени како стручни, административни и технички работници, а има и еден маж вработен како негувател (табела 1.6).

ТАБЕЛА 1.6

Вработени лица во детски градинки, по пол

	Директори/ ки и стручни соработници/чки	Негуватели/ки	Воспитувачи/ки	Административни и технички работници/чки	Готвачи/ки
Вкупно	22	150	65	66	32
Жени	19	149	65	47	30
Мажи	3	1	0	19	2

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

⁶Државен завод за статистика на Република Северна Македонија (2017) Установи за згрижување и воспитување на деца – детски градинки/центри за ран детски развој

1.5. Здравство

Системот на здравствена заштита во Република Северна Македонија го сочинуваат мрежата на здравствени институции и здравствените работници/чки од примарна, секундарна и од терцијарна здравствена заштита, по здравствени региони. Во државата има 30 здравствени региони, а еден од нив е здравствениот регион Скопје. Со оглед на фактот што Скопје е главен град и во него се концентрирани голем дел од здравствените установи од сите нивоа на здравствена заштита, вклучително и сите триесет универзитетски клиника, може да се каже дека овој регион располага со најголем број установи, кадар, но и жители на кои треба да им се обезбеди здравствена заштита на сите нивоа. И општина Аеродром припаѓа на здравствениот регион Скопје. Карактеристиките на овој здравствен регион се прикажани во табела 1.7.

ТАБЕЛА 1.7

Карактеристики на здравствен регион Скопје

Површина во км ²	Број на населени места	Број на жители	Жители на км ²
1.858	142	629.215	324,4

Извор: Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија

На територијата на општина Аеродром се наоѓа поликлиника „Јане Сандански“, која обезбедува услуги од примарна и од превентивна здравствена заштита на населението.

2. МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Целта на оваа анализа е итна процена на влијанието на пандемијата на КОВИД-19 на локалните програми и активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост на локално ниво. Методологијата користи пристап до документациска анализа на локалниот буџет за 2021 година, како и анализа на сите постојни локални програми со цел идентификација на родово специфични активности. Притоа, документациската анализа е спроведена низ следниве чекори:

1. Буџетска анализа на структурата на приходите и на расходите на општината (според намена на ниво на ставка) со цел утврдување на финансискиот потенцијал.
2. Анализа на сите локални програми за 2021 година, со цел утврдување активности што се насочени кон унапредување на родовата еднаквост во општината. Притоа, активностите директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост се категоризирани со 2; 1 доколку се индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост; и 0 доколку не придонесуваат за унапредување на родовата еднаквост во општината.⁷ Притоа, директно насочените активности имаат примарна цел да ја унапредат родовата еднаквост во општината, додека индиректните не целат примарно кон унапредување на родовата еднаквост, но нивното спроведување може да придонесе кон зголемување на еднаквите можности на жените и на мажите.
3. Буџетска анализа на активностите што во точка три се категоризирани со 1 и со 2, со цел утврдување на учеството на алоцираните средства за нивно спроведување во вкупната програма и во буџетот на Општината.
4. Споредбена анализа на буџетот за 2021 година, иницијалниот буџет за 2020 година и негова реализација, со цел утврдување на ефектите од КОВИД-19 врз финансискиот потенцијал на општината и врз активностите насочени кон унапредување на родовата еднаквост.

Во рамки на документациската анализа се користени податоци од буџетот на Општина Аеродром за 2021 година, буџетот и реализацијата на буџетот за 2020 година и локалните годишни програми за 2020 година и за 2021 година што се јавно достапни. Како извор на податоци се користени веб-страницата на Општината, службените весници, податоци добиени преку директна комуникација со локалните институции и со секторот за изработка на буџет при Општина Аеродром.

Со цел збогатување на анализата со квалитативни наоди, на 6 септември 2021 година е спроведено интервју со координаторката за еднакви можности на Општина Аеродром, во согласност со претходно утврден полуструктуриран водич за интервју. Целта на интервјето е добивање квалитативни наоди за учеството на координаторката и на комисијата за еднакви можности во процесот на подготовка и на разгледување на локалните годишни програми заради вклучување на принципот на еднакви можности и за да се утврди дали и во која мера КОВИД-19 изврши влијание врз програмата за еднакви можности на мажите и на жените и врз други програми во кои е вметната родовата перспектива.

За да добиеме увид во потребите на локалните жени и мажи за активности што се во надлежност на локалната власт (социјална заштита, уредување градежно земјиште, образование, паркови и зеленило и слично) со цел подобрување на квалитетот во заедницата и унапредување на родовата еднаквост, како и влијанието на пандемијата врз животот во локалната заедница, спроведена е фокусна група со жители на општина Аеродром, чиешто регрутирање следеше структуриран тек. Имено, за учесници беа избрани жители на општината што имаат искуство во користење некоја активност од Општината (на пример, еднократна финансиска помош) или имаат потреба од активност што може да ја понуди општината со цел унапредување на родовата еднаквост и квалитетот на живот.

⁷Овој начин на категоризација на активностите е во согласност со родовите маркери на OECD/DAC. Повеќе на следниот [линк](#)

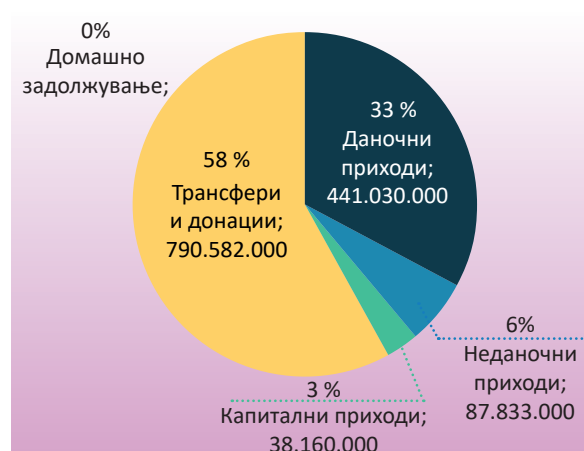
3. БУЏЕТ НА ОПШТИНА АЕРОДРОМ ПРЕД КОВИД-19

3.1. Структура на приходи

Општина Аеродром, според буџетскиот приход што е на располагање, може да се класифицира како една од поразвиените општини во Република Северна Македонија. Анализата на буџетот на Општина Аеродром, планиран за 2021 година, ја почнуваме со преглед на структурата на приходи, прикажана на графикон 3.1. Вкупниот планиран буџет за 2021 година изнесува 1.357,6 милиони денари. Тоа што се гледа јасно, како и кај другите општини, е дека **финансирањето од централниот буџет е најголем извор на финансирање, со оглед на тоа дека една половина (58 проценти) од приходите на Општината се по основа на трансфери и на донации што, главно, се користат за извршување на пренесените надлежности во образование, култура и во детски градинки. Сепак, освен приходите по основа на трансфери, Општина Аеродром има голем капацитет за финансирање преку сопствени извори. Па, така, следен извор на финансирање според големината се **даночните приходи, со учество од 33 проценти** во вкупните приходи. Во оваа категорија, најголем дел (76 проценти) отпаѓаат на приходи за даноци на специфични услуги, во кои спаѓаат различни комунални такси (за привремен престој, за истакнување фирма, односно назив на деловна просторија, за користење улици со различни возила, што се плаќа при регистрација на возилата, за користење и за одржување јавно осветлување, за истакнување реклами и информации, за паркирање, надомест од комунална дејност и други). Другите даноци во надлежност на Општината учествуваат со 24 процент, од кои најголеми се даноците на имот (20 проценти) и данок од доход, добивка и капитални добивки (четири проценти). Таквата структура јасно ја евидентира градежната експанзија на општината и развиеноста од аспект на недвижен имот. **Шест проценти** од вкупните приходи се собираат преку **неданочни приходи** како глоба, судски и административни такси, такси и надомест и други владини услуги, или таканаречени парафискални давачки за компаниите и за жителите на општината. Следен извор на финансирање се **капиталните приходи, учествуваат со три проценти** во вкупните приходи и, главно, доаѓаат од продажба на**

општинско земјиште. Ваквата структура упатува на тоа дека Општината е релативно зависна од централниот буџет, но има основа и потенцијал за финансирање и од сопствени извори.

ГРАФИКОН 3.1.
Структура на буџетски приходи

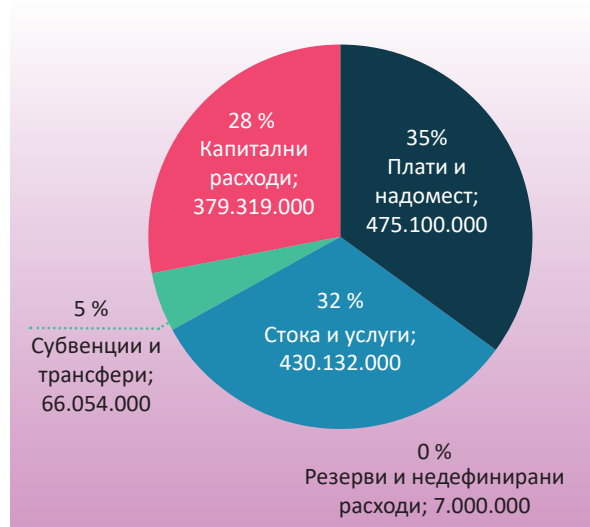
Извор: Буџет на Општина Аеродром, пресметка на авторите

3.2. Структура на расходи

Структурата на буџетските расходи на Општина Аеродром е претставена на графикон 3.2 и упатува на исклучителна рамномерна распределба на средствата на трите клучни категории на единиците на локална самоуправа, плати и надомест, стока и услуги и капитални расходи. 33 проценти од расходите се наменети за **плати и за надомест**, во кои спаѓаат платите и придонесите на администрацијата на Општината и на лицата вработени во противпожарна заштита, основно и средно образование, детски градинки и култура. Расходите за **стока и за услуги** се со слична големина (34 процент) и опфаќаат различни трошоци за договорни услуги, комунални услуги, греење, комуникација и транспорт, материјали и ситен инвентар, патни и дневни расходи, поправки и тековно одржување и привремени вработувања. Следна категорија по големина се капиталните расходи со учество од 28 проценти во вкупните расходи, од кои најголем дел (76 проценти) се наменети за градежни активности. Расходите за **субвенции и трансфери**

учествуваат со пет проценти во вкупните расходи. Резерви и недефинирани расходи е минимална ставка со учество од 0,5 проценти во вкупните расходи. Структурата на расходите на Општината упатува на разумен распоред со развојна компонента. Општина Аеродром е една од поразвиените општини и таквата карактеристика е истакната и во структурата на расходите, каде што се забележува развојната компонента изразена преку капиталните расходи. Земајќи предвид дека и апсолутниот буџет на Општината е релативно висок, учеството на капиталните расходи од 28 проценти во планирани расходи може да претставува значаен двигател на развојот на општината и на квалитетот на живот во општината. Ова е особено значајно за родовата еднаквост затоа што, освен директните активности за унапредување на положбата на жените и на мажите, вкупната инфраструктура и инвестициите во институции како што се градинки и домови за стари лица, може значајно да придонесе за подобрување на еднаквите можности на жените и на мажите во општината. Придобивките од овие инвестиции се, главно, преку создавање околина што дава можности и поголем пристап до јавни услуги со што директно се влијае врз намалување на товарот на неплатена работа во домот, особено на женските членови на семејството, грижа за деца и за стари лица, и индиректно се зголемува можноста жените да се активираат на пазарот на труд.

ГРАФИКОН 3.2
Структура на буџетски расходи

Извор: Буџет на Општина Аеродром, пресметка на авторите

3.3. Преглед на годишните програми на Општина Аеродром од родовата перспектива

3.3.1 Активности од годишни програми на Општина Аеродром, директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Со цел обезбедување еднакви можности на жените и на мажите, жители на општина Аеродром, а во согласност со Законот за еднакви можности на жените и на мажите⁸, членот 14, Општината е должна во рамки на своите годишни програми, планови и стратегии да го вклучи принципот за родовата еднаквост и да ги промовира и унапреди еднаквите можности меѓу жените и мажите. За таа цел, во 2011 година е формирана комисија за еднакви можности, чијашто обврска е контрола и спроведување на законот на општинско ниво.

Во моментот, комисијата за еднакви можности (КЕМ) на Општина Аеродром има пет члена, од кои четири жени и еден маж, членови на советот на Општината, кои најчесто се менуваат со промени во локалната власт.

Очекуваме промени со промената на локалните власти... а сегашните членови се запознаени со целиот овој процес, посетуваа разни обуки. Така што, промената ќе ни ја отежни работата – претставник на Општина Аеродром

Општина Аеродром е една од ретките Општини што во својата систематизација на работни места има координатор за еднакви можности. КЕМ нема законска обврска за подготовка на програми, планови или стратегии за еднакви можности на жените и на мажите, но многу општини, меѓу кои и Општина Аеродром, подготвуваат вакви документи. Во годишната програма за еднакви можности на жените и на мажите за 2021 година, се предвидени активности насочени кон финализирање на стратегија за родовата еднаквост, промоција на родовата еднаквост преку одбележување на Денот на жената, 8 Март, организација на кампањи и издавање публикации и материјали, подигнување на свеста на жените и на мажите за сопственото здравје, едукација и психо-социјална поддршка на жртви на семејно насилство, создавање услуги за намалување на влијанието на КОВИД-19 и поддршка на женски бизнис. Но, во програмата не е наведен планираниот буџет за спроведување на предвидените активности,

⁸Службен весник на Република Северна Македонија 6/12. Закон за еднакви можности на жените и мажите

кој, пак, во општинскиот буџет изнесува 104 илјади и е релативно мал во споредба со општини со слична големина.

ТАБЕЛА 3.1
Активности за еднакви можности

Програма	Буџет
Финализирање стратегија за родова еднаквост	-
Одбележување на 8 Март	-
Публикации и материјали за родова еднаквост	-
Кампања за домашни обврски меѓу мажи и жени	-
Подигнување на свеста на жените за репродуктивното здравје	-
Подигнување на свеста на мажите за рак на простата	-
Едукација за семејно насилство	-
Психо-социјална поддршка на жртви на семејно насилство	-
Создавање услуги за намалување на негативното влијание на КОВИД-19	-
Помош на бизнис воден од жени	-

Извор: Програма за еднакви можности на жените и на мажите на Општина Аеродром за 2021 година

Според координаторката на КЕМ, стратегијата за родова еднаквост на Општина Аеродром 2021-2023 година е финализирана, а поголем дел од активностите се предвидени да се реализираат во 2022 година и во 2023 година. Иако две активности (обука за родово одговорна постапка за јавни набавки и обука за следење успех преку родови индикатори) се планирани за спроведување во јули и во септември 2021 година, до моментот на спроведување на интервјуто не се реализирани.

Интернационалниот ден на жената, 8 Март е одбележан преку организација на крводарителска акција, а предвидениот буџет е доделен на локалниот Црвен крст. Но, според податоци на Светска здравствена организација, кај нас и на светско ниво, учеството на жените во бројот на крводарители е околу 20 проценти и, оттука, се појавува дилемата дали и во која мера оваа активност може да се категоризира како (директно) насочена кон унапредување на

родовата еднаквост. Почната е со спроведување и активност за намалување на негативните последици од КОВИД-19, во соработка со Институтот на ЕУ, при што се спроведуваат информативни кампањи за мотивација и за самодоверба на жртвите на семејно насилство, во рамки на активностите предвидени за поддршка на оваа целна група. Со цел подигнување на свеста за здравјето на жените и на мажите, пак, изработени се информативни материјали, а за октомври 2021 година се планирани и други акции во рамки на овие активности.

Од друга страна, пак, во документот предлог-пресметка за планирани активности на Општина Аеродром од областа на работењето на секторот за работи на градоначалникот за 2021 година активностите насочени кон унапредување на родова еднаквост вредат 1 милион и 440 илјади денари и се речиси идентични со тие што се прикажани во програмата за еднакви можности на жените и на мажите во табела 3.1 (табела 3.2).

ТАБЕЛА 3.2
Активности за еднакви можности од предлог-буџетот

Активност	Буџет
Истражување на потребите на жените и на мажите од родова перспектива	400.000
Подготовка на план за спроведување стратегија за родова еднаквост	300.000
Одбележување на 8 Март	50.000
Поддршка на здруженија (национална мрежа)	600.000
Кампања за подигање на свеста за родова рамнотежа во поделбата на неплатениот труд во домот	30.000
Подигнување на свеста на жените за репродуктивното здравје	30.000
Подигнување на свеста на мажите за рак на простата	30.000

Извор: Предлог-пресметка за планирани активности на Општина Аеродром од областа на работењето на секторот за работи на градоначалникот за 2021 година

Освен во подготовка на планот и во стратегијата за еднакви можности, КЕМ не е вклучена во подготовка и во разгледување на другите годишни програми под надлежност на Општината, утврдени со Законот за локална самоуправа, членот 22.⁹

Не, во подготовка на другите програми немаме учество, но сите раководители на секторите требаше да се обучат и да им се дадат насоки, а и нашиот ментор да учествува во подготовка на програмите. Но, поради изборниот процес и недостиг од кадар, не го реализиравме тоа – претставник на Општина Аеродром

Според овој закон, Општината е задолжена да изработува годишни програми за следниве надлежности: локален економски развој, образование, социјална заштита, спорт, млади, култура, локални патишта и улици, градежно земјиште, противпожарна заштита, меѓународна соработка и соработка со НВО. Притоа, родовата перспектива треба да биде вклучена во сите годишни програми, со цел обезбедување еднакви можности и унапредување на животот на жените и на мажите во локалната заедница. Сепак, анализата на годишните програми на Општина Аеродром покажува дека родовата перспектива не е земена предвид при изработка на локалните програми, што може да се должи на податокот што КЕМ не е вклучена во нивна подготовка или разгледување. Имено, во ниедна програма не се споменува дека при изработката се земени предвид различните потреби на жените и на мажите, ниту дека реализацијата на програмата има цел унапредување на еднаквите можности на жените и на мажите. Единствено во програмата за соработка со секторот на НВО се споменува дека една од целите е унапредување на родовата рамноправност, но ниту една од предвидените активности не е директно насочена кон постигнување на оваа цел.

Само уште една активност од програмата за социјална и детска заштита и заштита и спасување може да се категоризира како директно насочена кон унапредување на родовата еднаквост, а тоа е предвидената еднократна парична помош за семејства со новороденче, за чиешто спроведување се издвоени повеќе од 6 милиони денари. Финансиската помош изнесува 5 илјади денари по семејство и се очекува дека, најчесто, примател на оваа помош е мајката, па ќе го олесни финансискиот товар во првиот период по раѓање на новороденчето.

ТАБЕЛА 3.3

Активности директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Програма	Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Програма за социјална и детска заштита и за заштита и спасување	Еднократна помош за семејства со новороденче	6.050.000	4,3 %

Извор: Годишни програми на Општина Аеродром за 2021 година

3.3.2 Активности од годишните програми на Општина Аеродром, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Освен активности, чијашто примарна цел е унапредување на родовата еднаквост, во годишните програми може да се утврдат и активности што се индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост во локалната заедница. Дел од активностите во програмата за комунални дејности на општината насочени кон одржување урбана опрема, јавно осветлување, пешачки патеки, паркови и зеленило, системи за водоснабдување може да се категоризираат како активности, чиешто спроведување ќе ја подобри положбата на жените и на мажите. Притоа, активностите насочени кон пешачки патеки се соодветни за жените и за мажите што живеат во општината бидејќи ќе го подобрат пристапот и движењето, особено на родителите со детски колички и на жените, кои почесто се пешаци и корисници на јавен превоз, а поретко имаат автомобил и возачка дозвола¹⁰, додека изградбата и реконструкцијата на урбана опрема, паркови и зеленило, детски и спортски игралишта ќе ја подобрат понудата на места за рекреација на децата и на родителите, особено на мајките, кои најчесто ги придружуваат. Изградба и реконструкција на системот за водоснабдување ќе го олесни извршувањето на домашните обврски што најчесто е на товар на жените, додека подобреното јавно осветлување ќе ја зголеми безбедноста и мобилноста на населението, особено на жените.

Иако во табела 3.3. гледаме дека Општината издвојува средства за одржување јавни површини и изградба на зелени површини, паркови и игралишта, жителите на Аеродром го истакнуваат проблемот со недостиг

⁹Службен весник на Република Северна Македонија 5/02. Закон за локална самоуправа

¹⁰ Реактор (2020) Инфографикон: Пандемијата и транспортот достапен на следниот [линк](#)

од зелени површини и игралишта и неправилно одржување на постојните како еден од најголемите пропусти во општината.

Во моментот примарно недостига зеленило, особено во Стар Аеродром каде што се урнаа старите бараки, а сега се градат големи згради без да се внимава дали има зелен простор. Нема веќе дрвја, воопшто нема зелени површини – жителка на Аеродром

И во Старо Лисиче недостига зелен простор за собирање на жителите и за играње на децата. Има само еден детски парк со една лулашка... еден за цела населба. Нема ниту велосипедска патека. – жителка на Аеродром

Недостига зелен простор, недостигаат детски игралишта...недостигаат младински клубови, кои порано супер функционираа, каде што младите се собираа и се едуцираа на разни теми – жител на Аеродром

И тоа што се прави, не се одржува. Јас живеам блиску до Паркот на светлината, и фонтаните од кога се направени не се чистени. Клупите во паркот наспроти колеџот се одамна искршени затоа што никој не го обезбедува паркот. Исто е и со детските игралишта, веќе се небезбедни за играње затоа што сите елементи се оштетени – жителка на Аеродром

И недостигот од тротоари и пешачки патеки е жежок проблем за жителите, што го ограничува и го прави небезбедно движењето на локалните жени и мажи, особено на родители со детски колички и на лица со инвалидски колички.

... тротоарите се мали, некаде и воопшто ги нема, што ја загрозува безбедноста и го отежнува движењето. Патеките се опасни, особено за родители со детски колички и за лица со попреченост – жителка на Аеродром

ТАБЕЛА 3.4

Активности од програмата за комунални дејности, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма ¹¹
Санација на клупи и на канти	4.500.000	1,6 %
Одржување фонтани	8.400.000	3 %
Одржување детски игралишта	3.000.000	1,1 %
Одржување спортски игралишта	1.200.000	0,4 %
Заштитна ограда	500.000	0,2 %
Одржување јавно осветлување	9.000.000	3,2 %
Одржување пешачки патеки и плоштади	33.840.000	12 %
Изградба на пешачки патеки	5.000.000	1,8 %
Поправка и одржување опрема во паркови	100.000	0,04 %
Одржување зелени површини	2.200.000	0,8 %
Изградба на нови линии за јавно осветлување	5.000.000	1,8 %
Изградба на капацитети за водоснабдување	100.000	0,04 %
Изградба и уредување паркови	30.500.000	10,8 %
Набавка на клупи, канти за отпадоци и заштитна ограда	7.000.000	2,5 %
Изградба на детски, спортски и на привремени објекти	600.000	0,3 %
Реконструкција и изградба на детски игралишта	30.700.000	10,8 %

Извор: Програма за комунални дејности на Општина Аеродром за 2021 година

¹¹ Поради објаснувањето дадено во фуснота 9, вкупниот износ на програмата што е предмет на анализа е 23,4 милиони денари, и ги вклучува само активностите насочени кон вертикална и хоризонтална сигнализација, зимско одржување и јавно осветлување, кои не се дел од развијаната програма на општината.

Изградба на капацитети за водоснабдување и објекти за јавно осветлување е предвидена и во програмата за урбанистичко планирање и уредување на просторот, а значајноста на овие активности за унапредување на родовата еднаквост во локалната заедница е опишана погоре. За финансирање на овие две активности се издвоени само 10 проценти од вкупниот буџет на оваа програма, но жителите истакнуваат дека одржувањето на постојното јавно осветлување, како и осветлувањето на споредните улички, е проблем што го прави живеењето во општината и движењето низ општината небезбедно, особено за жените, кои, од една страна, повеќе пешачат, а од друга страна се поранливи на сексуално вознемирување и насилство на јавен простор.

Има делови што се преосветлени, како на пример Паркот на светлината, и споредни улички што не се доволно осветлени, што го загрозуваат чувството на безбедност при движење – жителка на Аеродром
Кога ќе се расипе светилка во уличките меѓу зградите, се чека многу долго за да ја сменат. Тогаш е небезбедно да се движеш и да живееш во општинава – жител на Аеродром

ТАБЕЛА 3.5

Активности од програмата за урбанистичко планирање и уредување на просторот, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Изградба на линии за водоснабдување	3.500.000	3,7 %
Изградба на јавно осветлување	6.000.000	6,4 %

Извор: Програма за урбанистичко планирање и уредување на просторот на Општина Аеродром за 2021 година

Активности за подобрување на понудата на зелени површини во општината, освен во програмата за комунални дејности, се предвидени и во програмата за заштита на животната средина. Повеќе од една половина од буџетот на оваа програма е наменет за изградба на блоковско зеленило, што е важно за унапредување на родовата еднаквост со оглед на тоа што тоа ќе ја зголеми понудата на површини за рекреација и за поминување слободно време на сите жители, но најмногу на децата во придружба на нивните родители, најчесто мајките.

ТАБЕЛА 3.6

Активности од програмата за заштита на животна средина, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Изградба на блоковско зеленило	15.500.000	55,5 %

Извор: Програма за заштита на животна средина на Општина Аеродром за 2021 година

Табела 3.6 покажува дека најголем дел од активностите предвидени во програмата за социјална и детска заштита и за заштита и спасување се родово сензитивни бидејќи се насочени кон помош и поддршка на социјално загрозени лица, преку директна финансиска помош или соработка со секторот на НВО, како и активности насочени кон изградба на детски градинки, привремени вработувања, купување опрема, наставно-образовни помагала и слично. Во 2021 година 56 жители на општината добиле финансиска помош од 20 илјади или 5 илјади денари, од кои 37 корисници се жени, а 19 мажи. Инвестициите во детски градинки се значајни за родовата еднаквост од неколку аспекти: 1) Обезбедувањето соодветно сместување за сите деца на предучилишна возраст ја намалува обврската на родителите, најчесто мајките, да се грижат за нив, со што се зголемува нивната веројатност за активација на пазарот на труд. 2) Како што видовме во дел 1.4, најголем дел од вработените во детските градинки во општината се жени, па обезбедувањето средства за нови вработувања отвора нови можности за невработените жени. Но, ова е значајно само од аспект на економско засилување на жените што работат на овие позиции, додека од аспект на елиминирање на родовите стереотипи, овој податок дополнително ги зацврстува. Поттикнувањето на мажите да се вклучат во економија на грижа може да доведе кон намалување на сфаќањата дека жената е таа што треба да се грижи за децата и за другите зависни членови во семејството, формално и неформално. 3) Подобрувањето на условите во градинките, преку нивно опремување и / или реконструкција, ќе го подобри квалитетот на услугите и ќе ја намали потребата на децата за дополнителна работа со своите родители, најчесто мајките, што ќе значи повеќе слободно време за нив. Подобрените

услови значат и помала веројатност за нарушување на здравјето на децата и, оттука, помала потреба на родителите, најчесто мајките, да користат боледување заради грижа и нега на болните деца.

Треба да се обрне внимание на градинките и на лицата што работат таму... треба да се обучат како да го сочуваат здравјето на децата, објектите да бидат добро изолирани, да има помали групи. Затоа што моето дете половина од месецот е болно и не оди в градинка, па сопругата отсуствува од работа за да се грижи за него. Тоа ѝ влијае на работното место, на можноста за унапредување – жител на Аеродром

И покрај издвојувањето на најголем дел од општинскиот буџет за финансирање на детските градинки, проблемот со недостиг од слободни места за згрижување деца е жешок за жителите на општината. Тие го посочуваат постојниот пораст на бројот на деца на предучилишна возраст, кој не е соодветно следен со изградба и проширување на капацитетите за згрижување, што влијае врз потребата еден од родителите, најчесто мајките, да биде неактивен на пазарот на труд. И работењето на градинките само прва смена е проблематично за некои родители, особено самохраните, кои не можат да работат во попладневните и ноќните часови затоа што нема кој да се грижи за нивните деца.

Моментниот број на градинки е целосно несоодветен на бројот на жители. Последната градинка во Ново Лисиче што ја пуштија во употреба е со толку мал капацитет, а веќе имаше повеќе од 200 лица на листата за упис – жителка на Аеродром

За самохраните мајки е потребно згрижување на нивните деца во втора / трета смена – жител на Аеродром

ТАБЕЛА 3.7

Активности од програмата за социјална и детска заштита и за заштита и спасување, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Еднократна парична помош	3.500.000	2,5 %
Соработка со НВО	600.000	0,4 %
Детски градинки (изградба, привремени вработувања, купување опрема, наставно-образовни помагала)	84.000.000	59,6 %

Извор: Програма за социјална и детска заштита и за заштита и спасување на Општина Аеродром за 2021 година

Активностите за ангажирање образовни асистенти за деца со посебни образовни потреби се, исто така, родово сензитивни со оглед на тоа што ќе ја намалат обврската на родителите, најчесто мајките, да им помагаат на децата во совладување на наставниот материјал. Затоа, средствата од 1,4 милион денари од програмата за образование, наменети за спроведување на оваа активност, ги категоризираме како индиректно соодветни за унапредување на родовата еднаквост во општината. И покривањето на патните трошоци за деца со посебни образовни потреби е значајно во иста насока кон намалување на обврската на родителите да обезбедат превоз до училиште и од нивното училиште, кој најчесто треба да биде приспособен на потребите на овие деца. Обезбедувањето топол оброк за учениците во основно училиште може да ја намали обврската на родителите, најчесто мајките, дел од своето слободно време да го трошат во подготовка на оброци за своите деца ученици и, оттука, оваа активност на Општината е соодветна за поттикнување еднакви можности меѓу жените и мажите. Организацијата на семинари и на конференции за вработените во основно училиште може да придонесе кон градење капацитети на наставниот кадар и афирмација на нивната улога, а е значајна за унапредување на родовата еднаквост бидејќи во дел 1.3 видовме дека најголем дел од вработените во општинските училишта се жени.

Дел од активностите насочени кон реконструкција на училиштата се, исто така, родово одговорни со оглед на тоа што целат кон подобрување на условите за изведување на наставата, што се важни од три аспекти: 1) учениците ќе имаат помала потреба дел од наставниот материјал да го совладуваат дома, со помош на родителите, најчесто мајките, 2) подобрените услови во училишница ќе значат и помали шанси за разболување на учениците и, оттука, помала потреба за боледување на родителите, најчесто мајките, заради грижа за нив, и 3) во дел 1.3 видовме дека најголем дел од вработените во училиштата во општината се жени, па овие инвестиции ќе значат и подобри услови за извршување на работните задачи. Но, континуираниот пораст на бројот на жители, особено млади брачни двојки со деца на (пред) училишна возраст од една страна, и ограничените капацитети на училиштата од друга, го поткопува квалитетот на наставата и ја зголемува потребата на учениците дел од наставниот материјал да го совладуваат дома, со помош на родителите, најчесто мајките.

Секоја година се зголемува бројот на ученици и паралелки во училиштата, а просторот и условите се исти, што го доведува во прашање квалитетот на наставата – жителка на Аеродром

Еден од проблемите што го истакнаа жителите на општината како ограничувачки во поглед на еднаквите можности на учениците и на ученичките е пристапот до средства и можности за менструална хигиена во рамки на училиштата, што го отежнува следењето на наставата на ученичките во менструален период.

Тоалетите во училиштата се без врати, вецешколки.. каде што е невозможно да се врши лична хигиена, а не, пак, менструална хигиена – жителка на Аеродром

Во програмата за образование се предвидени и активности за одобрување барања за вработување во основните училишта, трансформација на вработувањата на определено во неопределено работно време, активности што се родово сензитивни бидејќи ќе отворат нови можности за вработување жени, од една страна, а од друга страна ќе ја намалат неизвесноста меѓу веќе вработените наставници/чки и ќе им овозможат посигурна иднина во поглед на нивното работно место. Последните три активности се без финансиски импликации, но се еднакво важни за унапредување на родовата еднаквост во секторот образование.

ТАБЕЛА 3.8

Активности од програмата за образование, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Ангажман на образовни асистенти	1.422.000	2,8 %
Патни трошоци на ученици со посебни образовни потреби	120.000	0,2 %
Субвенционирање топол оброк на ученици во основно училиште	178.000	0,4 %
Реконструкција и опремување основни училишта	25.659.000	50,7 %
Семинари и конференции – ООУ „Браќа Миладиновци“	-	-
Разгледување барања за вработување	-	-
Трансформација на работниот однос од определено во неопределено работно време	-	-

Извор: Програма за образование на Општина Аеродром за 2021 година

Во програмата за спорт не се споменува дека ќе се води грижа за родово застапеност на спортисти/ки и спортски клубови, но сите активности ги категоризираме како индиректно значајни за унапредување на родовата еднаквост, со оглед на тоа што ќе вклучат женски и машки индивидуалци и/или спортски клубови. Поради дадените препораки од страна на координаторката за еднакви можности на жените и на мажите, во 2021 година неколку женски спортски клубови добиле финансиска поддршка од Општината, и тоа ракометниот клуб Вардар и неговиот подмладок, по 1 милион и 600 илјади денари, соодветно, и кошаркарскиот клуб МЗТ и неговиот подмладок, по 300 илјади денари. Во 2020 година, 22 спортистки добиле еднократна парична поддршка од Општината, што е 35 проценти од вкупниот број спортисти што добиле ваква форма на помош.¹² Дополнително, во 2020 година, од вкупниот број ученици (509) што учествувале на спортски натпревари преку училишни спортски клубови, 274 или 54 проценти се ученички.¹³ Во 2020 година, 324 жени и 428 мажи¹⁴ побарале бесплатно користење тениски терени, активност што нема финансиски

¹² Општина Аеродром, одбрани талентирани спортисти за еднократна парична помош, достапно на следниот [линк](#)

¹³ Општина Аеродром, табеларни прикази на статистички податоци разделени по пол за 2020 година, достапно на следниот [линк](#)

¹⁴ Исто

импликации врз општинскиот буџет, но може да го поттикне вклучувањето и активирањето на жените и на мажите и да го подобри квалитетот на нивното слободно време.

ТАБЕЛА 3.9
Активности од програмата за спорт, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Поддршка на спортски манифестации и активности	2.500.000	7,6 %
Поддршка на спортски клубови	30.000.000	90,7 %
Поддршка на училиштен спорт	560.000	1,7 %
Бесплатно користење спортски терени	-	-

Извор: Програма за спорт на Општина Аеродром за 2021 година

Од програмата за култура, пак, само активоста насочена кон поддршка на културно-уметнички друштва е родово одговорна, со оглед на тоа што ќе

поддржи друштва што ја промовираат традицијата, културата и вредностите на земјава, а во друштвата членуваат жени и мажи. Заклучно со септември 2021 година, доделена е финансиска поддршка на КУД „Гоце Марковски“ и на КУД „Фолклорни бисери“ во кои голем број од членовите се жени. Дополнително, родово одговорна е и активоста за организација на фестивалот „Гола месечина“, каде што еден од условите е еднаква застапеност на жени и на мажи како учесници/чки, уметници/чки и автори/ки.

ТАБЕЛА 3.10
Активности од програмата за култура, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Поддршка на културно-уметнички друштва	500.000	23,4 %
Организација на фестивалот „Гола месечина“	1.200.000	56,2 %

Извор: Програма за култура на Општина Аеродром за 2021 година

3.3.3 Буџетска структура на активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост

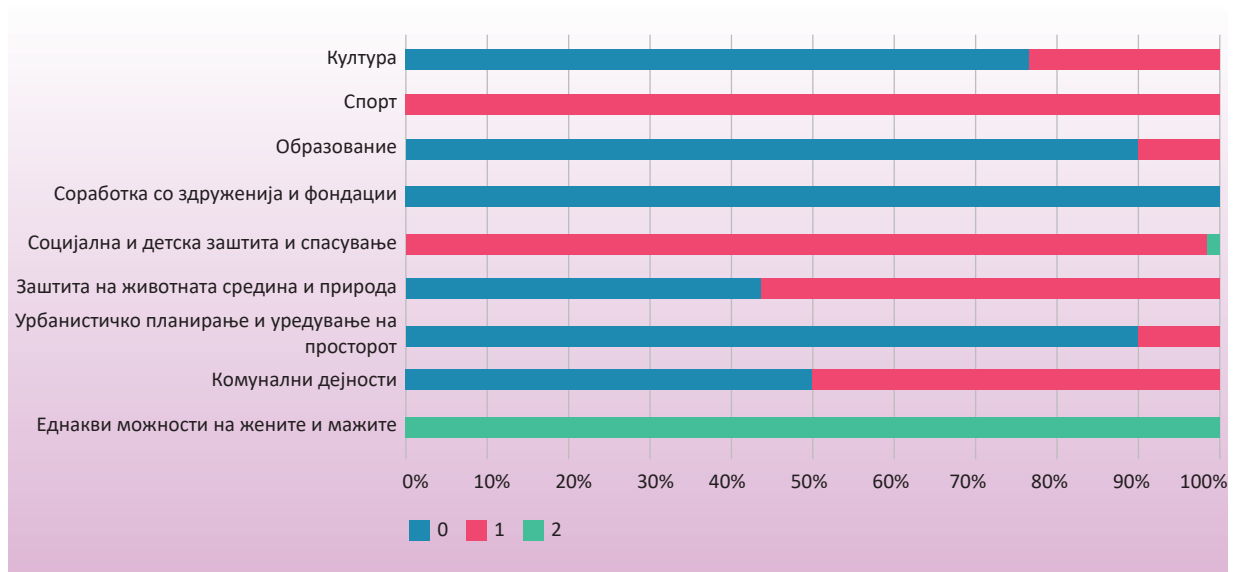
Прегледот на структурата на програмите на Општина Аеродром од аспект на соодветноста на активностите за родовата еднаквост е направен според дефинираните категории во дел два (со 1 и со 2 доколку се насочени кон унапредување на родовата еднаквост и со 0 доколку не придонесуваат за унапредување на родовата еднаквост во општината), притоа водејќи сметка за приоритетите и за потребите предизвикани од КОВИД-19.

Графикон 3.3 прави сумарен преглед на структурата на програмите на Општина Аеродром од родова перспектива. Притоа, во сите девет програми има активности што се директно или индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост, односно

категоризирани со 2 и со 1, соодветно. Таквата состојба укажува на тоа дека во споредба со други општини, Аеродром вклучува родово сензитивни активности во повеќе програми. Сепак, само во две програми активностите се директно поврзани со унапредување на родовата еднаквост, а кај другите програми активностите се индиректно насочени кон засилување на жените. Освен што постои застапеноста на родово сензитивни активности во сите програми, постои и значајно учество на издвоените средства за оваа цел во вкупните програми. Па, така, кај три програми, 100 проценти од средствата во програмата се родово сензитивни, а кај дополнителни две програми, една половина од издвоените средства се за активности за унапредување на родовата еднаквост.

ГРАФИКОН 3.3

Структура на програмите на Општина Аеродром од аспект на соодветност на активностите за унапредување на родовата еднаквост

Извор: Програми и буџет на Општина Аеродром за 2021 година, пресметка на авторите

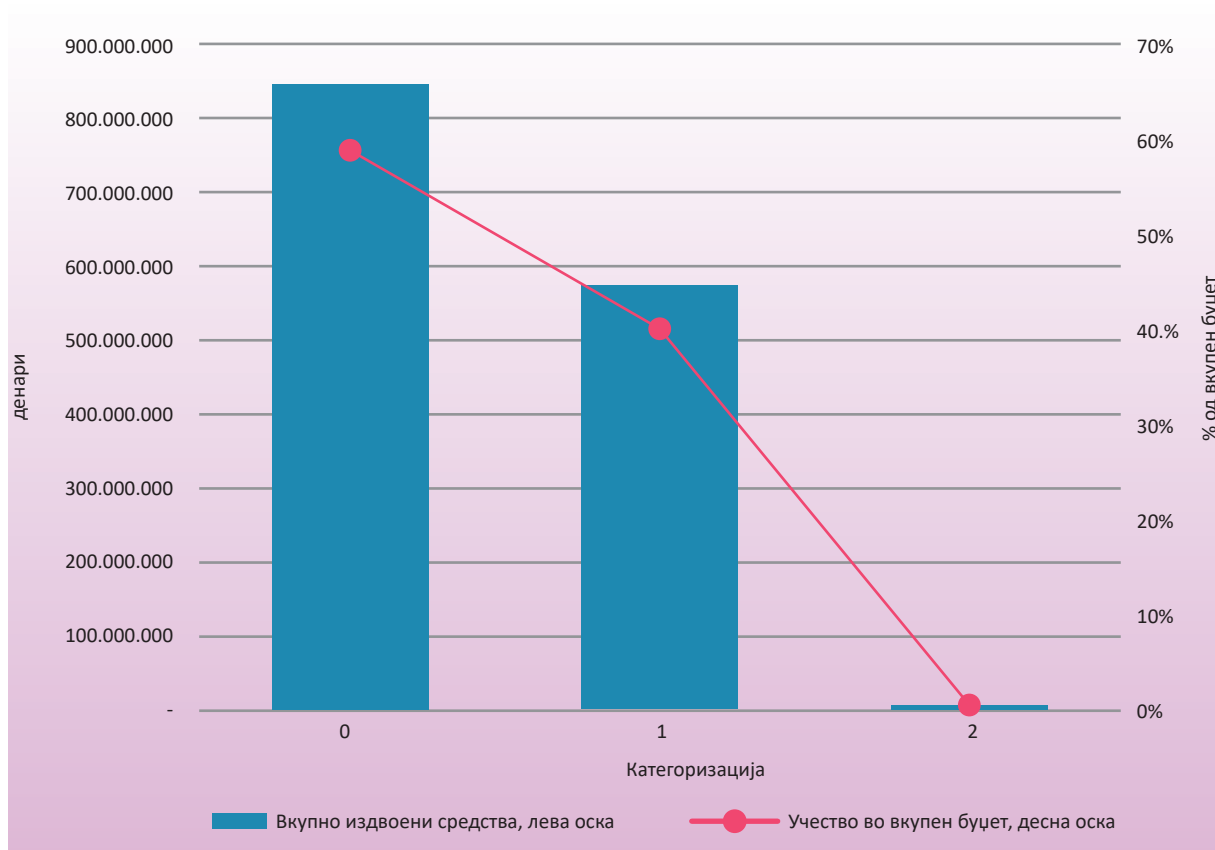
Графикон 3.4 ги претставува издвоените средства на Општина Аеродром за програми според соодветноста за родовата еднаквост, во вкупен износ, и нивното учество во вкупниот буџет на Општината. Анализата покажува дека издвоените средства за активности што на директен или индиректен начин се поврзани со унапредување на родовата еднаквост се големи и достигнуваат 40,6 проценти од вкупниот буџет. Сепак, од издвоените средства, за активности и за ставки директно насочени кон поголема родова еднаквост се алоцирани само 0,43 проценти од вкупниот буџет на Општината и 40,2 проценти за активности што индиректно придонесуваат кон зголемување на еднаквите можности на жените и на мажите. Сепак, земајќи предвид дека Општина Аеродром располага со поголем буџет, во апсолутен износ издвојувањето е значајно.

Често, општините при буџетирањето на програмите не ги пресметуваат средствата и активностите што се финансирани преку трансфери од централниот буџет, што од родов аспект е исклучително значајно и може да доведе до потценување на вкупно издвоените средства.

Тоа е случај со платите и со материјалните трошоци за детски градинки, што во случајот на Аеродром се доминантна ставка од родова перспектива, со оглед на тоа дека најголем дел од вработените се жени. Една од силните страни на Општината е што буџетираниот износ во програмите, и ставките во буџетот во значајна мера се поистоветуваат и лесно може да се идентификуваат и таквиот начин на буџетирање треба да послужи како позитивен пример. Но, Општината треба да го засили аналитичкото буџетирање во програмите, па потребно е за сите предвидени активности да има јасно назначен износ на алоцирани средства. Од родова перспектива, еден од пропустите е што во програмата за еднакви можности нема буџет и тој е прикажан само како кумулативен износ во вкупниот буџет. Поради неможноста да се идентификуваат алоцираните средства на аналитичко ниво и на ниво на активност, и во програмата за соработка со здруженија и со фондации не е возможно да се одреди колкав дел од алоцираните средства се кон проекти на здруженија што би ја унапредиле родовата перспектива.

ГРАФИКОН 3.4

Издвоени буџетски средства според категоризација на програмите

Извор: Програми и буџет на Општина Аеродром за 2021 година, пресметка на авторите

Иако Општината е родово одговорна, средствата за активности директно насочени кон родовата еднаквост се симболични. Оттука, значајно е индиректното влијание на средствата издвоени во други програми, нивната хетерогеност и во која мера намената е во стратегиски значајни програми и приоритети. Графикон 3.5 прави преглед на учеството на издвоени средства во вкупен буџет од аспект на програмата. Резултатите покажуваат дека директно издвоените средства за родова еднаквост се во програмите: еднакви можности на Општина Аеродром; и социјална и детска заштита и заштита и спасување, а нивното вкупно учество во буџетот е 0,43 проценти. Активностите што се индиректно насочени кон жени, пак, се во седум програми: комунални дејности (9,92 проценти од вкупен буџет); урбанистичко планирање и уредување на просторот (0,67 проценти од вкупен буџет); заштита на животната средина и природа (1,09 проценти од вкупен буџет); социјална и детска заштита и заштита и спасување (23,49 проценти од вкупен буџет); образование (2,69 проценти од вкупен буџет), спорт (2,32 проценти од вкупен буџет) и култура (0,04 проценти од вкупен буџет).

Од аспект на квалитет, издвоените средства се насочени во активности, чијашто цел може да го

подобри квалитетот на живот во локалната заедница. Две активности се од посебно значење за родовата еднаквост, а тоа се капитални инвестиции во детски градинки и ангажман на образовни асистенти. Овие активности се особено значајни од аспект на намалување на товарот за работа и за грижа во домот поврзана со деца, како и потенцијално намалување на притисокот за користење боледување за грижа за деца. Инвестициите во детски градинки и проширувањето на капацитетите е висок приоритет, особено за општини со пораст на станбените единици, но од аспект на алокацијата на родово сензитивните средства, постои недоволна хетерогеност во рамки на програмите. Имено, речиси две третини од алоцираните средства со родова перспектива се во детски градинки (плати и материјални трошоци и капитални инвестиции). Дополнително, порастот на станбените единици може да има негативно влијание врз родовата еднаквост во општината и од аспект на недоволно капацитети за згрижување деца на предучилишна возраст, но и од аспект на недоволен простор за зелени површини и паркови. Тоа значи дека овој тек може да ја уназади родовата еднаквост во иста или слична мера колку што активностите категоризирани со 1 или 2 може да придонесат кон нејзино унапредување.

ГРАФИКОН 3.5

Издвоени средства соодветни за унапредување на родовата еднаквост, според програма и категоризација

Извор: Програми и буџет на Општина Аеродром за 2021 година, пресметка на авторите

4. СОСТОЈБА СО КОВИД-19 НА ЛОКАЛНО НИВО

4.1 Движење на вирусот корона

Првиот случај на КОВИД-19 во Република Северна Македонија беше регистриран во Скопје на 26.2.2020 година. Од тогаш, па сè до денес, бројот на заразени, како на глобално ниво, така и во земјава, постојано расте, континуирано се регистрираат нови потврдени случаи. Статистиката на Институтот за јавно здравје нема податоци за бројот на заразени, оздравени, починати и активни случаи за општините што се дел од град Скопје, туку се води сумарна статистика на ниво на град Скопје. Оттука, остануваат непознати бројките за општина Аеродром, која во ноември 2020 година беше општина со најмногу активни случаи од скопските општини.¹⁵

4.2 Здравствена заштита на локално ниво

Во општина Аеродром нема установа што нуди болничко лекување на пациентите заболени од КОВИД-19, па затоа жителите на оваа општина се хоспитализираат во Универзитетската клиника за инфективни болести и фебрилни состојби и во одделението за инфективни болести при Општата градска болница „8 Септември“, со своето одделение за инфективни болести, како и во другите центри за КОВИД-19 што функционираат на територија на град Скопје. На територија на општината има пункт за тестирање за КОВИД-19, во поликлиниката „Јане Сандански“.

4.3 Мерки за спречување на ширењето на вирусот

Со цел спречување на ширењето на вирусот, Општина Аеродром континуирано врши дезинфекција на сите згради, улици, училишта и детски градинки, а со поддршка на извидничкиот одред „Галеб“ дели информативен материјал, заштитни маски и ракавици на своите жители. Во насока на намалување на негативните последици од пандемијата, пак, Општината со поддршка на Црвен крст подели социјални пакети со храна на ранливи семејства, а за учениците што немаат соодветни уреди за следење на наставата на далечина обезбеди компјутери од локалните основни училишта. Во соработка со Црвен крст е отворена бесплатна телефонска линија каде што жителите може да побараат помош во дистрибуција на храна и на лекови.

¹⁵ <https://360stepeni.mk/opshtina-aerodrom-ima-rechisi-1-000-aktivni-sluchai-na-kovid/>

5. БУЏЕТ НА ОПШТИНА АЕРОДРОМ ПО КОВИД-19

5.1. Реализација и ребаланс на општински буџет

Општина Аеродром во текот на 2021 година (до месец септември) направи еден ребаланс на буџетот за тековната година. 2020 година беше специфична година, локалната самоуправа беше засегната од кризата предизвикана од КОВИД-19, што се одрази на вкупната реализација на активностите на Општина Аеродром. Реализацијата за 2020 година и промените направени со ребалансот се прикажани на графикон 5.1. Притоа промената ја претставува разликата на буџетската категорија со ребалансот / реализацијата, во однос на иницијалниот буџет.

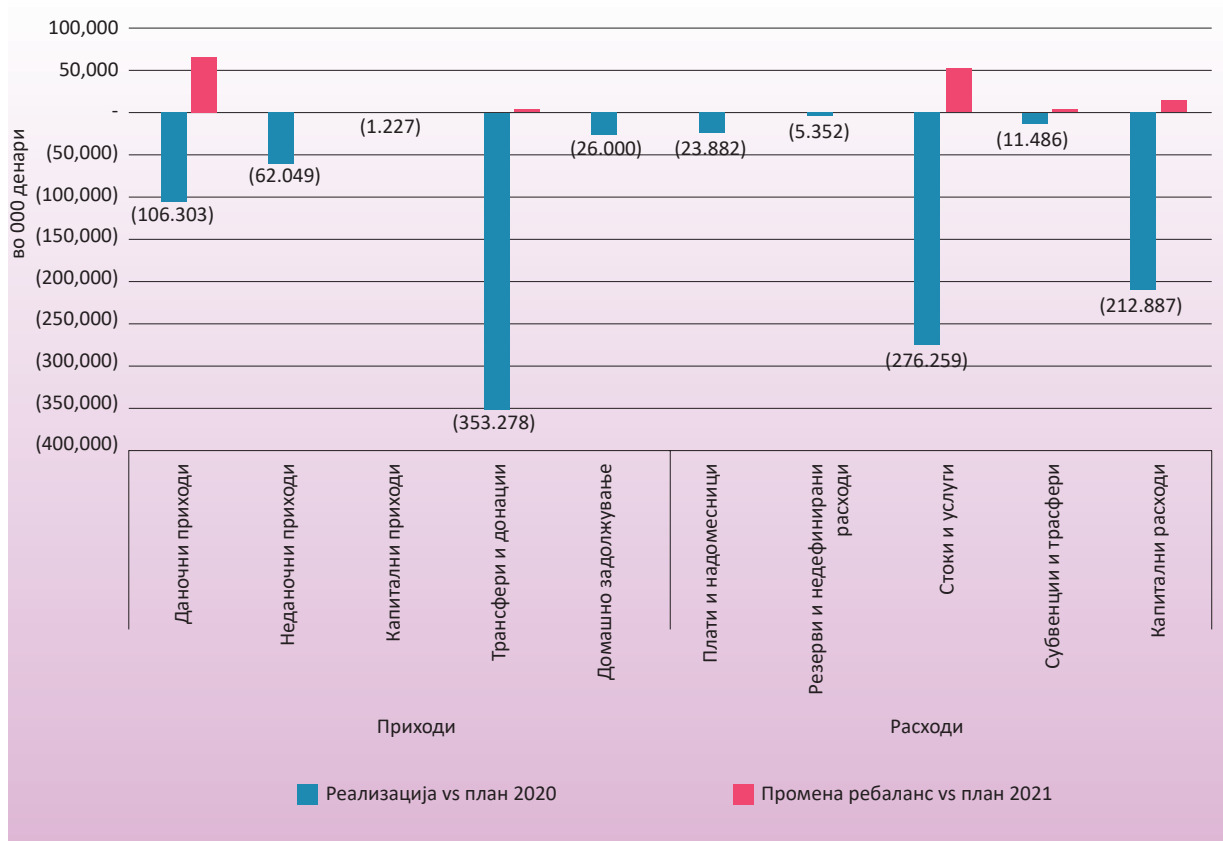
Анализата на приходите покажува дека со ребалансот на буџетот во 2021 година има зголемување на даночните приходи и на трансферите и донациите, за разлика од 2020 година, кога има пониска реализација кај сите категории приходи. Иако основниот буџет за 2021 година забележува знаци на заздравување, нивото од пред пандемијата е постигнато со ребалансот на буџетот. Тоа покажува дека Општина Аеродром била погодена од кризата предизвикана од КОВИД-19, но забележува фаза на заздравување во 2021 година и доближување до нивото од пред пандемијата. Додека во 2020 година најголемо апсолутно намалување има кај трансфери и донации, што, најверојатно, се должи на помали трансфери од

централната власт (главно, поради наставата преку интернет и затворените градинки). Поголемите приходи во 2021 година ѝ овозможуваат на Општина Аеродром да ја надомести пониската реализација на активностите засегнати од кризата предизвикана од КОВИД-19. Процентуално, најголем пад во 2020 година има кај неданочните приходи, што упатува на тоа дека вкупниот економски потенцијал на бизнис-секторот во општина Аеродром бил засегнат од кризата предизвикана од КОВИД-19.

Позитивниот тренд во 2021 година се отсликува на страната на расходите, па така планот за вкупните расходи се зголемува, за споредба со 2020 година, кога има намалување кај сите категории. Доколку зголемените средства се во насока на соочување со кризата предизвикана од КОВИД-19, поддршка на развојната компонента и за капиталните расходи, или директно насочени кон поддршка на родовата еднаквост, ваквиот пораст може да придонесе кон брзо заздравување и надоместување на прекинатите позитивни трендови со пандемијата. Од родова перспектива, ваквата промена може да се одрази позитивно, особено доколку се однесува на активностите што во дел 3.3 се категоризирани како соодветни за унапредување на родовата еднаквост во општината. Сепак, реализацијата на планираните средства е клучна.

ГРАФИКОН 5.1

Ребаланс на буџетот на Општина Аеродром, преглед на промената на приходи и на расходи

Извор: Буџет на Општина Аеродром за 2021 година донесен на 15. седницата одржана на ден 31.12.2020 година; ребаланс на буџет за 2021 година, донесен на 8. седница, одржана на 20.5.2021 година; Завршна сметка за 2020 година, пресметка на авторите

5.2. Реализација на годишните програми што придонесуваат кон родова еднаквост

Табела 5.1 прави преглед на реализацијата на финансиските средства алоцирани во програми со родово специфични активности во 2021 година¹⁶ и реализација во 2020 година. Вкупно, буџетските расходи во 2021 година беа умерено зголемени за 5 проценти. За првите шест месеци, реализацијата на активностите што треба да придонесат кон унапредување на родовата еднаквост, во просек, беа реализирани 39 проценти. Во 2020 година, вкупниот буџет и родово специфичните активности беа засегнати, па, така, вкупниот буџет има пониска реализација од 38 проценти, додека кај активностите со родово перспектива реализација е хетерогена и се движи од целосно пониска реализација (100 проценти кај програмата за еднакви можности на жените и на мажите) до повисока реализација за 21 процент кај урбанистичко планирање и уредување на просторот. Тоа упатува на тоа дека една од ретките програми со директно влијание врз родовата еднаквост била во целост погодена од кризата предизвикана од КОВИД-19. Сепак, не можеме да дадеме целосна оценка затоа што податоците за реализацијата на родово сензитивните активности од програмата за социјална и детска заштита и спасување не се достапни и доставени. Во поголем дел мерките и програмите што ја ублажуваат социјалната ранливост и негативните ефекти од КОВИД-19 беа дистрибуирани преку централниот буџет. Кризата предизвикана од КОВИД-19 ги запре децениските позитивни трендови на намалување на стапката на сиромаштија и на невработеност. Стапката на релативна сиромаштија се зголеми за 1,2 процентни поени (од 22,5 проценти на 23,7 проценти), што претставува 25.000 лица втурнати во сиромаштија како последица на кризата.¹⁷ Пандемијата ги погоди речиси сите. Но, ранливите категории граѓани се чини дека се позасегнати, како

што се семејствата со повеќе деца. Па, процените се дека кризата предизвикана од КОВИД-19 ја зголеми детската сиромаштија од 29,3 проценти пред кризата, на 33,3 проценти за време на кризата и втурна во релативна сиромаштија дополнителни 16.000 деца.¹⁸ Девојчињата се во неповолна положба во однос на паѓање во сиромаштија, иако пандемијата ја зголемува релативната стапка на сиромаштија за двата пола речиси еднакво. Олеснетите услови за здобивање гарантирана минимална помош имаат потенцијал да придонесат за намалување на екстремната сиромаштија за околу една четвртина, односно да извлечат од екстремна сиромаштија 24 илјади лица. Исто така, мерката 14.500 денари по вработен придонесе да се зачуваат од 50 до 65 илјади работни места изложени на ризик да бидат изгубени (Finance Think, 2020 година)¹⁹. Сепак, една од клучните мерки што имаат вградена родово перспектива е мерката за продолжувањето на платеното родителско отсуство од работа поради бременост, породување, родителство и посвојување. Според податоци на Фондот за здравствено осигурување, оваа мерка ја искористија 4.655 родители (доминантно мајки) и беа потрошени 363 милиони денари. Наодите од истражувањето на UN Women (2020 година)²⁰ покажаа дека оваа мерка е искористена само од вработени жени од урбаните населени места.

Наставата на далечина е една од најкарактеристичните и најголеми промени во испораката на образованието, а директно предизвикани од кризата предизвикана од КОВИД-19. Од родово перспектива, тоа влијаеше и врз зголемување на времето посветено на помош во совладување на наставниот материјал на децата. Според UN Women (2020 година)²¹, за време на пандемијата времето поминато во подучување, настава и во обука на децата од страна на жените се зголемило за 20 проценти. Општината има ставка за планирани средства за вклучување воспитно-образовни асистенти/тки во редовниот процес на образование

¹⁶Доставените податоци од Општина Аеродром се однесуваат на реализација заклучно со квартал 2. Податоците за ребалансот по специфични активности не беа доставени и, оттука, не може да се направи процена за влијанието на ребалансот врз родово сензитивните програми.

¹⁷ Finance Think (2020) Колку КОВИД-19 ќе ја зголеми сиромаштијата во Северна Македонија? Бриф за политиката бр. 43 на Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје

¹⁸ UNICEF (2020) Социјалните и економските ефекти од КОВИД-19 врз децата во Северна Македонија: брза анализа и препораки за политиката

¹⁹ Finance Think (2020) Дали беше неопходна финансиската поддршка на фирмите за задржување на работните места во време на КОВИД-19? Бриф за политиката бр. 41 на Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје

²⁰ UN Women (2020) Влијанието на КОВИД-19 врз жените и мажите во Северна Македонија

²¹ UN Women (2020) Влијанието на КОВИД-19 врз жените и мажите во Северна Македонија

и тие активности се во насока на ублажување на негативните последици од пандемијата. Но, во која мера се издвоени средства и дали се реализирани, не е познато.

Поволните трендови во закрепнување на општината од кризата предизвикана од КОВИД-19, умерено се одразуваат кај програмите со родова перспектива во 2021 година. Освен кај програмата за комунални дејности и дел од активностите за социјална и детска заштита, кај другите активности нема зголемување. Па така, кај активностите што на директен начин придонесуваат за поголема родова еднаквост има намалување од 587 илјади денари, кои се во програмата за еднакви можности, додека алоцираните средства за еднократна помош за новороденче се на

исто ниво како и во 2020 година. Сепак, кај активностите од програмата за социјална и детска заштита, кои на индиректен начин придонесуваат за поголема родова еднаквост, има зголемувања. Значајно зголемување од 34 милиони и 380 илјади има кај ставката за изградба на детски градинки. Земајќи предвид дека ова е еден од клучните приоритети во општината, особено значаен за родовата перспектива, оваа промена има најголемо позитивно влијание во буџетот за 2021 година.

Земајќи ги предвид искуствата од минатите години, кога иако иницијалните планови се оптимистички, реализацијата потфрла, Општината треба да направи напор алоцираните средства во идентификуваните активности со родова перспектива да ги реализира во целост.

ТАБЕЛА 5.1

Промени во буџетот на програмите со родова перспектива настанати со ребалансот за 2021 година и реализација во 2020 година; во илјади денари

Програма, во 000 денари	Буџет 2020	Реализација – 2020	Промена во %	Буџет 2021-К1	Буџет 2021-К2	Реализација (6 месеци)	Реализација
Вкупен буџет	1.385.202	862.344	-38%	1.427.134	104	463.622	32%
Еднакви можности на жените и на мажите	690,8		-100%		104	-	0%
Засилување на институционалните капацитети на општината за вклучување родов пристап во програмирањето и буџетирањето	436						
Јавна промоција на родова еднаквост	10						
Засилување на свеста на жените и на мажите за континуирана грижа и заштита на сопственото здравје	22,4						
Унапредување превенција и заштита од насилство врз жени	11,2						
Подигнување на свеста за маргинализирани жени	11,2						
Поддршка на здруженија на граѓани (национална мрежа)	200						
Заздравување од КОВИД-19 и родова еднаквост во Општина Аеродром							
Комунални дејности	33.800	37.824	12%	141.640		98.915	70%
Одржување урбана опрема (чешми, клупи, корпи, фонтани)		17.600		8.087	46%		
Одржување јавно осветлување				9.000		17.292	192%
Одржување и реконструкција на локални улици и патишта		33.840		42.134	125%		
Одржување и користење паркови и зеленило			2.300		8.336	362%	
Други комунални услуги						-	
Изградба на јавно осветлување - капитални инвестиции		5.000		45	1%		
Изградба и реконструкција на локални улици и патишта – капитални расходи	5.000		5.083	102%			
Сообраќајна сигнализација						-	
Изградба на системи за водоснабдување			100		-	0%	
Изградба на систем за одведување и пречистување отпадни води			-				
Капитални расходи за јавна чистота					-		
Паркови и зеленило - капитални расходи			30.500		9.290	30%	
Урбана опрема (детски игралишта, клупи, корпи и сл.) - капитални расходи	38.300		8.647	23%			
Урбанистичко планирање и уредување на просторот	14.900	18.015	21%	9.500		1.640	17%
Урбанистичко планирање							
Уредување на градежно земјиште – капитални расходи		9.500		1.640	17%		

Заштита на животната средина и природа	23.000	9.008	-61%	15.500		7.059	46%
Социјална и детска заштита и заштита и спасување		335.212	6.050	90.631,19	27%		
Еднократна парична помош за семејства со новороденче	6.050	нема доставен податок		6.050	нема доставен податок		
Еднократна парична помош за отпремнина за пензионирање, смртен случај на член на потесното семејството и боледување подолго од шест месеци	2.200	нема доставен податок	2.500		нема доставен податок		
Соработка и поддршка на владини, невладини и на хуманитарни организации и здруженија на граѓани со цел обезбедување посебни мерки и услуги за социјална превенција и заштита на лица изложени на социјален ризик	2.100	нема доставен податок	600		нема доставен податок		
Еднократна парична помош за физички лица и семејства изложени на социјален ризик, жители на Општина Аеродром	550	нема доставен податок	1.000		нема доставен податок		
Детска заштита, привремени вработувања во јавни установи	нема доставен податок	3.000		нема доставен податок			
Изградба на детски градинки	75.900	нема доставен податок	110.280		нема доставен податок		
Купување друга опрема и наставно-образовни помагала за детски градинки	нема доставен податок	2.000	34.380	нема доставен податок			
Заштитата и спасувањето на граѓаните и на материјалните добра	220	нема доставен податок	200		нема доставен податок		
Соработка со здруженија и фондации							
Образование				38.353			0%
Образовни асистенти				1.422	нема доставен податок		
Субвенционирање на трошоците за топол оброк на учениците во основните училишта на подрачјето на Општина Аеродром			нема доставен податок				
Други трансфери - патни трошоци на ученици со посебни образовни потреби).	120		нема доставен податок				
Капитални расходи за основно образование			36.811		нема доставен податок		
Образование (основно) трансфери и самофинансирачки активности			нема доставен податок				
Спорт				33.060		30.800	
Култура				500			
Вкупно издвоени средства				573.765	6.154	229.045	39%

Извор: Буџет на Општина Аеродром за 2021 година донесен на 15. седницата одржана на ден 31.12.2020 година; ребаланс на буџет за 2021 година, донесен на 8. седница, одржана на 20.5.2021 година; завршна сметка за 2020 година; доставени податоци од Општината; пресметка на авторите

6. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Воспоставување еднакви можности, третман и статус на жените и на мажите во општеството е активност што треба континуирано да се спроведува на сите нивоа на власт и од сите клучни фактори во општеството, со цел намалување на минимум на родовиот јаз што постои во клучните сфери на дејствување и на живеење. Општините, како посебни организациски субјекти, се едни од клучните субјекти одговорни за унапредување на родовата еднаквост на локално ниво. Во согласност со Законот за еднакви можности на жените и на мажите, тие се должни да формираат Комисија за еднакви можности што учествува во создавање и во спроведување на сите локални планови, програми и стратегии со цел принципот на еднакви можности да се вгради во сите локални стратегиски документи.

Во Општина Аеродром е формирана комисија за еднакви можности, како постојно тело, чиешто членови најчесто се менуваат со промена на власт или градоначалник, која не учествува во разгледување и одобрување на локалните годишни програми. Со цел вклучување на принципот на еднакви можности во сите локални програми, **Општината треба да ја вклучи комисијата за еднакви можности во разгледување на сите локални стратегиски документи** насочени кон социјална и здравствена заштита, образование, економски развој, одржување паркови, зеленило, градежно земјиште, унапредување на спортот и на животот на младите во локалната заедница и слично.

Оваа анализа се заснова на документациона анализа на постојните годишни програми на Општина Аеродром, кои не се достапни на веб-страницата на Општината како посебни програми, туку се дел од службените весници на Општината. Тоа, ги прави тешко достапни за анализа и не ја исклучува веројатноста за погрешна идентификација на сите локални програми на општината. Затоа, препорачуваме Општина Аеродром да ја ажурира својата веб-страница и во посебен дел **да ги објави сите годишни локални програми** и на тој начин да ја подобри својата транспарентност и нивната достапност до сите заинтересирани засегнати страни.

Освен активностите од програмата за еднакви можности, само уште активноста од програмата за социјална и за детска заштита и за заштита и спасување може да се категоризира како директно насочена кон унапредување на родовата еднаквост,

а тоа е предвидената еднаквост парична помош за семејства со новороденче, што значи дека Општината издвојува 0,43 проценти од вкупните расходи, речиси незначителен буџет за спроведување активности што имаат примарна цел унапредување на родовата еднаквост.

Во другите локални програми, идентификувани се активности што може индиректно да придонесат кон унапредување на родовата еднаквост на локално ниво, како на пример реконструкција на тротоари, мрежа за водоснабдување, основни и средни училишта, детски градинки, јавно осветлување и слично. Притоа, овие активности се дел од сите локални програми иако во ниедна програма не е јасно наведено дека при подготовката принципот на еднакви можности и различните потреби на жените и на мажите се земени предвид. За финансирање на овие активности се издвоени повеќе од 40 проценти од буџетот на Општината, релативно висока сума што може да придонесе кон значително подобрување на положбата на жените во локалната заедница. Но, две третини од средствата се наменети за инвестиции во детски градинки, што укажува на мала хетерогеност. Оттука, препорачуваме **буџетските средства наменети за унапредување на родовата еднаквост да се насочат кон различни активности што ќе ги задоволат потребите и приоритетите на разни групи жени и мажи, како стари и исцрпени лица, лица со попреченост, лица изложени на социјален ризик и слично.**

Во согласност со наодите од ова истражување, една од целите на Општината треба да биде **отворање нови слободни места за згрижување деца на предучилишна возраст**, со оглед на истакнатата потреба за дополнителни капацитети како резултат на континуираниот пораст на бројот на деца на предучилишна возраст што живеат во Аеродром, но и преоптовареноста на градинките што го изложува на ризик квалитетното спроведување на предвидените активности. Затоа, во **програмата за социјална заштита**, локалните власти треба дел од своите финансиски средства да насочат кон отворање нова градинка или зголемување на капацитетот на постојните објекти. Вклучувањето на децата во градинка може значително да ги намали обврските за нивно одгледување на родителите, особено на мајките, и, од друга страна, да влијае врз нивна

активација на пазарот на труд, што директно ќе придонесе кон унапредување на родовата еднаквост во општината. Во иста насока се важни и услугите за социјална заштита на лица со попреченост и на стари лица затоа што, како што изјавуваат жителите:

Ние сè уште живееме патријархално, па секогаш кога општината не испорачува социјални услуги, товарот паѓа на жените... да се грижат за децата, за старите лица, за болните. Тогаш жената е преоптоварена, губи работно место.

Во програмата нема ниту една услуга насочена кон жртви на семејно насилство, освен предвидената психо-социјална поддршка во рамки на програмата за еднакви можности каде што се издвоени 600 илјади денари за Националната мрежа за семејно насилство. Но, овие средства сè уште не се искористени иако се очекува ваквата услуга да има позитивно влијание врз жртвите на семејно насилство. Оттука, препорачуваме Општината итно и неодложно да ја спроведе оваа активност и постојано да алоцира буџетски средства за поддршка и за одржување на центарот, по примерот на Општина Струмица. Со оглед на тоа што жртвите најчесто се финансиски зависни жени, препорачуваме да се предвидат активности за нивна **финансиска поддршка**, со што барем еднократно ќе се намали финансискиот притисок врз нив.

Иако Општината обезбедува буџетски средства за изградба и реконструкција на тротоари, жителите на општината го истакнуваат недостигот од безбедни зони за пешаци за слободно движење низ општината. Со оглед на тоа што ова ја отежнува мобилноста на жителите, особено на родители, најчесто мајки со детски колички, лица со попреченост и сл., препорачуваме во **програмата за уредување градежно земјиште** да се предвидат активности за **изградба на нови тротоари и пешачки патеки**.

Општина Аеродром, во рамки на својата **програма за комунални дејности** алоцира средства за проширување зелени површини и за поставување урбана опрема, но, според жителите, нивното одржување и обезбедување е клучно за зачувување на овие површини, кои често се предмет на вандализам. Затоа, препорачуваме покрај средства за проширување, да се наменат и **средства**

за одржување на зелените површини, детските катчиња, парковите и урбаната опрема, со цел задржување на нивниот квалитет. Исто така, потребни се активности за **редовно и навремено одржување и сервисирање на јавното осветлување и осветлување на сите споредни улици низ општината**.

Анализата на пазарот на труд во општината ја истакна неактивноста на жените како еден од жешките проблеми. Според Finance Think (2021²²), само една третина од корисниците на грантови за самовработување се жени, а најчести причини за ниското учество на жените во оваа мерка се традиционалната улога на жената во домот, ограничен пристап до финансии и несигурноста, односно стравот кај жените за почнување сопствен бизнис. И UN Women (2021²³) потврдува дека претприемачката активност кај жените во земјава е многу пониска од таа на мажите, па затоа, во програмата за еднакви можности се потребни **стимулативни мерки за активација на жените на пазарот на труд и активности за промоција и за почнување женско претприемаштво** во форма на информативни кампањи, грантови, обуки и слично.

Во **програмата за образование** пак, недостигаат активности насочени кон поддршка на менструалната хигиена на ученичките, но и отворање нови капацитети за изведување на наставата во согласност со растечкиот број ученици. Затоа, препорачуваме Општината да се фокусира на **реконструкција на санитарните јазли во основните и во средните училишта, обезбедување соодветна инфраструктура и средства за менструална хигиена и изградба на нови простории / училници** заради задоволување на зголемената потреба за ученички места.

Програмата за еднакви можности на Општина Аеродром предвидува спроведување повеќе активности за зголемување на капацитетите на Општината за родово одговорно буџетирање, зголемување на свеста на жените и на мажите за сопственото здравје, поддршка на женски бизнис и слично. Буџетот наменет за спроведување на оваа програма од 104 илјади денари е релативно понизок во споредба со други општини, а неприкажувањето на планираниот буџет во програмата ја прави анализата сложена. Затоа, **препорачуваме подетална**

²² Finance Think (2021) [Дали мерките за вработување обезбедуваат еднаков пристап на мажи и жени? Бриф за политиките бр. 51](#). Finance Think – Институт за економски истражувања и политики, Скопје

²³ UN Women (2021) Буџетски одлуки во време на пандемија: Унапредување или попречување на родовата еднаквост? Извештај за Северна Македонија

подготовка на следната програма за еднакви можности, со наведување на активностите, одговорните лица / сектори за нивно спроведување, рок на спроведување, методи на мониторинг и евалуација и буџет. Во програмата е позитивно што има активности насочени кон намалување на негативните ефекти од пандемијата предизвикана од КОВИД-19, што укажува на тоа дека при нејзина подготовка се земени предвид новите потреби на локалните жени и мажи, настанати како резултат на пандемијата.

Другите програми на Општина Аеродром за 2021 година се речиси идентични на планираните за претходната 2020 година, што укажува на тоа дека при нивно создавање не се земени предвид променетите потреби на населението предизвикани од пандемијата од КОВИД-19. Анализата покажа дека, генерално, кризата предизвика намалување на доходот на населението поради намален обем на работа или изгубени работни места, и зголемена потреба од уреди за следење на наставата на далечина, што укажува на тоа дека Општината во своите програми за социјална заштита и образование треба да предвиди активности за финансиска поддршка на лица погодени од пандемијата и доделување уреди (компјутери, таблети или мобилни телефони) или средства за набавка на уреди на семејства што немаат можност да обезбедат. Тоа значи дека **при планирање нови програми, Општината треба да ги вклучи жените и мажите во процесот на создавање на локалните стратегиски документи за да добие јасна слика за променетите потреби и приоритети со цел создавање родово специфични активности што ќе одговорат на потребите на жените и на мажите погодени од пандемијата.**

Кризата предизвикана од КОВИД-19 се одрази негативно на буџетот на Општина Аеродром. Вкупно, **буџетските расходи беа намалени за 38 проценти, но ставките што треба да придонесат кон унапредување на родовата еднаквост имаат хетерогена реализација и се движи од целосно пониска реализација (100 проценти кај програмата за еднакви можности на жените и на мажите) до повисока реализација за 21 процент кај урбанистичко планирање и уредување на просторот.** Во 2021 година реализацијата е умерена. Сепак, поради недостиг од податоци за ребалансот по активности, не може да се даде целосна процена. Оттука, потребно е **Општина Аеродром да ја подигне транспарентноста за ребаланс по активности од програмите. Исто така, во спроведувањето на буџетот за 2021 година и, особено, при потенцијална потребата од дополнителен ребаланс, да ги заштити од кретење директните ставки што придонесуваат за поголема родова еднаквост. Исто така, да ги зголеми средствата за мерката за помош при учење во домот и да води сметка за целосна реализација на средствата што на индиректен начин придонесуваат за родова еднаквост, особено инвестициите во детски градинки.**

